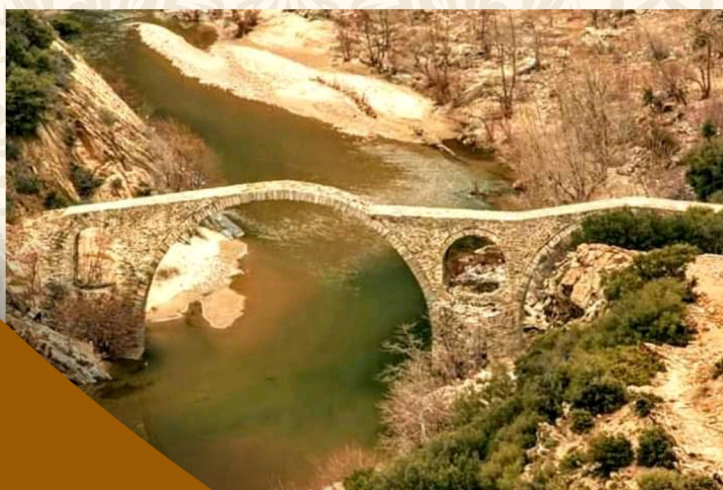

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΜΠΑΤΖΑΚΑΣ

Λ Ε Ξ Ι Κ Ο

ΤΟΥ ΓΛΩΣΣΙΚΟΥ ΙΔΙΩΜΑΤΟΣ ΤΟΥ ΙΑΣΜΟΥ

 ΣΠΑΝΙΔΗΣ
ΕΚΔΟΣΕΙΣ

ΕΚΔΟΣΗ ΤΗΣ ΣΧΟΛΗΣ ΚΛΑΣΙΚΩΝ ΚΑΙ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΤΟΥ ΔΗΜΟΚΡΕΤΕΙΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΘΡΑΚΗΣ
ΓΙΑ ΤΑ ΕΚΑΤΟ ΧΡΟΝΙΑ ΤΗΣ ΕΝΣΩΜΑΤΩΣΗΣ ΤΗΣ ΘΡΑΚΗΣ

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΜΠΑΤΖΑΚΑΣ

Λ Ε Ξ Ι Κ Ο
ΤΟΥ ΓΛΩΣΣΙΚΟΥ ΙΔΙΩΜΑΤΟΣ
ΤΟΥ ΙΑΣΜΟΥ

Γεώργιος Μπατζάκας
Λεξικό του Γλωσσικού Ιδιώματος του Ιάσμου

© **Γεώργιος Μπατζάκας**
τηλ. 6974607857

Για την παρούσα έκδοση

© **Εκδοτικός Οίκος Σπανίδη, 2020**
Κεντρικό: Θερμοπυλών & Πλάτωνος 11
Υποκατάστημα: Θερμοπυλών 10-12
Τηλ. & fax: 25410 27544/84404
Ηλεκτρονικό Ταχυδρομείο: info@spanidis.gr
Ιστοσελίδα: www.spanidis.gr

Σελιδοποίηση - Εκτύπωση - Βιβλιοδεσία:
telia+panla - εκτυπώσεις
Πάρ. Μπρωκούμη 31 Ξάνθη, τηλ. 2541024536

ISBN: 978-618-5206-61-1

*Η φωτογραφία του εξωφύλλου είναι από το αρχείο
του Βασίλη Παπαβασιλείου. Τον ευχαριστούμε θερμά.*

ΓΙΑ ΤΑ ΕΚΑΤΟ ΧΡΟΝΙΑ
ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΣΗ/ΕΝΣΩΜΑΤΩΣΗ ΤΗΣ ΘΡΑΚΗΣ
ΣΤΟΝ ΕΘΝΙΚΟ ΚΟΡΜΟ

Καθηγήτρια Πηνελόπη Καμπάκη - Βουγιουκλή
Κοσμητόρισα Σχολής Κλασικών και Ανθρωπιστικών Σπουδών
Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

Τύχη αγαθή, συνέπεσε, φέτος, που συμπληρώνονται 100 χρόνια από την ενσωμάτωση της Θράκης στον εθνικό κορμό, να ολοκληρωθεί η πρώτη φάση του πολύ σημαντικού έργου του Γεωργίου Μπατζάκα, ενός αφοσιωμένου ανεξάρτητου ερευνητή/μελετητή του θρακικού ιδιώματος του Ιάσμου, η οποία αφορά την έκδοση ενός λεξικού του ιδιώματος. Ως Κοσμητόρισα της Σχολής Κλασικών και Ανθρωπιστικών Σπουδών του Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης αλλά και ως γλωσσολόγος και συνοδοιπόρος του Γιώργου από την αρχή της επίπονης προσπάθειάς του, θεώρησα υποχρέωσή μου αλλά και τιμή να προχωρήσω στην πρώτη έκδοση του λεξικού και να του ευχηθώ να κάνει κι άλλες πολλές εκδόσεις, όχι μόνο του συγκεκριμένου πονήματος αλλά και όλης της υπόλοιπης, πολύτιμης δουλειάς του.

Εμείς, ως Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο, Σχολή Κλασικών και Ανθρωπιστικών Σπουδών, και Τμήμα Ελληνικής Φιλολογίας είμαστε εδώ και στηρίζουμε και την παρούσα αλλά και κάθε ανάλογη προσπάθεια.

Πηνελόπη Καμπάκη Βουγιουκλή

Καθηγήτρια Εφαρμοσμένης Γλωσσολογίας

Κοσμητόρισα Σχολής Κλασικών

και Ανθρωπιστικών Σπουδών

Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης

Κομοτηνή, Φεβρουάριος 2020

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Στη σημερινή εποχή, ο διαλεκτικός θησαυρός της γλώσσας μας αργοπεθαίνει -αν δεν είναι ήδη σε κάποιον βαθμό νεκρός- και κάθε προσπάθεια συντήρησης, διατήρησης και καταγραφής διαλεκτικών στοιχείων είναι τεράστιας σημασίας για την πολιτιστική μας κληρονομιά και την περαιτέρω πορεία της στο μέλλον. Οι ποικίλες γλωσσικές μορφές της γλώσσας μας, οι διάλεκτοι, με τη γεωγραφική βέβαια έννοια του όρου, αποτελούν, κατά τη γνώμη μας, τον συνδετικό κρίκο του παρόντος με το παρελθόν και το μέλλον, την απόδειξη της ίδιας της ύπαρξής μας και της αδιάκοπης πορείας μας στον χωροχρόνο. Επιπλέον, είναι πηγή άντλησης υλικού για τους επιστήμονες γλωσσολόγους, ειδικά για τη νεότερη γενιά, η οποία αντιμετωπίζει ιδιαίτερες δυσκολίες με τη συλλογή υλικού, κυρίως από έλλειψη κατάλληλων πληροφορητών/τριών. Και εδώ θα ήθελα να επιστήσω την προσοχή στο γεγονός ότι, ενώ η αναβίωση εθίμων, χορών και τραγουδιών μέχρις ενός σημείου είναι εφικτή και ελέγξιμη από πλευράς χρόνου και χώρου, όσον αφορά τη γλώσσα, τη διάλεκτο ή το ιδίωμα απαιτείται μια ζωή για να γίνει κτήμα των ομιλητών. Έτσι, είναι αδύνατο να αναβιώσουμε μια γλωσσική ποικιλία που είναι πια νεκρή ή περιορισμένη και το μόνο που μας μένει είναι να προστρέξουμε στις γραπτές πηγές που τη διασώζουν και από εκεί μέσα να κάνουμε τις συγκρίσεις και τις μελέτες μας. Τη δουλειά αυτή της καταγραφής και διάσωσης του διαλεκτικού υλικού παραδοσιακά φαίνεται να είχαν αναλάβει εμπνευσμένοι άνθρωποι, οι οποίοι συνήθως δεν έχουν ιδιαίτερες σπουδές διαλεκτολογίας. Συχνά αυτοί αντιμετωπίζουν φαινόμενα ακαδημαϊκού ρατσισμού, άδικα κατά τη γνώμη μας, διότι δεν εκτιμούν τους κόπους και τις δυσκολίες που αντιμετωπίζει ο/η ερευνητής/τρια για να μαζέψει το υλικό του/της, κυριολεκτικά σταγόνα-

σταγόνα σαν το πιο πολύτιμο απόσταγμα. Η συνεισφορά τους, όμως, αποδεικνύεται πολύτιμη, όπως παραδέχονται και οι Chambers και Trudgill (1980).

Λένε ότι η ενασχόληση με τη γλώσσα είναι σαράκι. Πράγματι, είναι σαράκι. Κι όχι μόνο από ειδικούς γλωσσολόγους αλλά και από τους ερασιτέχνες λάτρεις της ελληνικής γλώσσας, της λαογραφίας, της ιστορίας, της παράδοσης. Μια τέτοια περίπτωση αποτελεί ο Γεώργιος Μπατζάκας. Αν και δεν έχει άμεση σχέση με τη γλωσσολογία, εντούτοις αποδείχτηκε ακάματος μελετητής του ιδιώματος του Ιάσμου, σπάνιος ερασιστής υλικού και περίπτωση ανθρώπου που πάλεψε και κατάφερε να αναπτύξει κάποιους συνδέσμους με την επιστήμη και να μετατρέψει την πρωτογενή ερασιτεχνική έρευνα σε αξιοπρεπή γλωσσολογική εργασία. Συνοδοιπόρος και πρωτεργάτρια στο έργο του η Πηνελόπη Καμπάκη-Βουγιουκλή και στο τελικό στάδιο ο Ασημάκης Φλιάτουρας, συνετέλεσαν ως άτυποι επιμελητές στην ολοκλήρωση μιας εργασίας, που φιλοδοξεί να βάλει ένα λιθαράκι στην παροχή υλικού με τη μορφή λεξικού και βασικής γλωσσικής ανάλυσης, τα οποία θα φανούν χρήσιμα στην περαιτέρω γλωσσολογική εμβάθυνση από τους περισσότερους ειδικούς.

Από το 2003 μέχρι το 2020, δηλαδή για σχεδόν είκοσι χρόνια, ο Γ. Μπατζάκας, αισθανόμενος τον κίνδυνο συρρίκνωσης του ιασημιώτικου νεοελληνικού ιδιώματος λόγω της αδηφάγου επίδρασης της νεοελληνικής κοινής κυρίως στους νεώτερους ομιλητές, μάζεψε υλικό με συνεντεύξεις κατεξοχήν από ηλικιωμένους, γνωρίζοντας πως η βιολογική απώλειά τους θα σημαίνει ταυτόχρονα και περαιτέρω μείωση χρήσης του ιδιώματος. Λέξεις, φράσεις, σημασίες, πραγματήματα, προφορά, γραμματική, ερμηνείες, όλα τέθηκαν στην υπηρεσία της διάσωσης και της μελέτης, για τον ίδιο, για το χωριό του, για τους επόμενους.

Όπως αναφέρει και ο ίδιος στην εισαγωγή του, το ια-σμιώτικο ιδίωμα αποτελεί μια ιδιαίτερη περίπτωση βορείου νεοελληνικού θρακιώτικου ιδιώματος ως αποτέλεσμα μείξης διαφόρων ποικιλιών της ελληνικής γλώσσας (θρακιώτικα, ηπειρώτικα, σαρακατσάνικα) και σε κάποιον βαθμό επίδρασης των δίγλωσσων πληθυσμών της περιοχής (βλαχόφωνοι, πομακόφωνοι, τουρκόφωνοι). Για αυτό και η συγκεκριμένη εργασία δεν διεκδικεί τις δάφνες της εξαντλητικής συλλογής και φωνολογικής και μορφολογικής ανάλυσης της ποικιλίας των τύπων, αλλά της παρουσίασης ενός υλικού-βάσης από συγκεκριμένους ομιλητές. Το λεξικό προσκομίζει κυρίως λέξεις, ερμηνείες και βασική προφορά με τη συνεπικουρία ση-μαδιών από την παραδοσιακή διαλεκτολογία, ενώ η εισαγωγή θυμίζει την ιστορία του χωριού, ταξινομεί τα φωνολογικά φαινόμενα με προσβάσιμη γλωσσολογική ορολογία και καταθέτει μια πρώτη μορφή παραδοσιακής γραμματικής.

Η αξία του έργου απaráμιλλη, καθώς αποτελεί σημείο γλωσσολογικής αναφοράς για την περιοχή. Η Θράκη, λοιπόν, είναι πλέον λιγότερο γλωσσικά αχαρτογράφητη, διότι ο Γεώργιος Μπατζάκας συνέταξε την πρώτη μορφή της εργασίας τους, την οποία καλείται ο ίδιος να συνεχίσει με νέες εκδόσεις και περισσότερο υλικό, συμπεριλαμβανομένων της φωνολογικής και μορφολογικής ανάλυσης.

**Πηνελόπη Καμπάκη-Βουγιουκλή
Ασημάκης Φλιάτουρας**

Κομοτηνή, Φεβρουάριος 2020

ΛΙΓΑ ΛΟΓΙΑ ΑΠΟ ΤΟΝ ΣΥΓΓΡΑΦΕΑ

Επιτέλους, μετά από 17 χρόνια η έρευνά μου πάνω στο Ιδίωμα του Ιάσμου, παίρνει μορφή και παρουσιάζεται στο κοινό. Είναι γνωστό πως οι έρευνες τραβούν σε μάκρος και παίρνουν χρόνο.

Θα ήθελα να ευχαριστήσω την Κοσμητόρισα της Σχολής Κλασικών και Ανθρωπιστικών Σπουδών, του Δ.Π.Θ. κα Πηνελόπη Καμπάκη-Βουγιουκλή για την υπομονή που έκανε όλα αυτά τα χρόνια, έως ότου ολοκληρωθεί αυτή η φάση της έρευνας, μιας και η έρευνα δεν σταματά ποτέ.

Ιδιαίτερες ευχαριστίες στον Ασημάκη Φλιάτουρα, ιστορικό γλωσσολόγο στο Τμήμα Ελληνικής Φιλολογίας, στο ΔΠΘ, η συμβολή του οποίου ήταν καταλυτική για την ολοκλήρωση του βιβλίου.

Ακόμη, ευχαριστώ την οικογένειά μου, τον πατέρα μου Κων/νο Μπατζάκα, τον αδερφό του Φώτη και τη γιαγιά Αναστασία Καλαμάρη-Μπατζάκα για το υλικό με το οποίο με τροφοδότησαν εν αγνοία τους χρόνια και χρόνια. Τη σύζυγό μου Γεωργία Κιουρτίδου και τα πεθερικά μου Αθανάσιο Κιουρτίδη και Μόρφω Κιουρτίδου-Λαφτσή, για τα ισόγλωσσα της Αμβροσίας.

Ένα μεγάλο ευχαριστώ στους φίλους και τους κατοίκους του χωριού που συνέδραμαν τροφοδοτώντας με υλικό (λέξεις) όλο αυτό το διάστημα. Παραθέτω κατά αλφαβητική σειρά όλους όσους μέσα από τις συνεντεύξεις, την προσωπική επαφή, είτε τηλεφωνικά με βοήθησαν στο να πλουτίσω του λεξικό. Το μεσαίο επίθετο είναι το πατρικό των κυριών:

- ◆ την Αβραμίδου Σωτηρία,
- ◆ τον Αμούτζα Ευάγγελο, τον πατέρα του Αμούτζα Κων/νο,
- ◆ τον Αναγνώστου Ανέστη, που λόγω επαγγέλματος (βοήθεια στο σπίτι) μου υπέδειξε τα κατάλληλα πρόσωπα (γνώστες του ιδιώματος) για συνεντεύξεις,

- ◆ τον Αντωνιάδη Δημήτριο, κουμπάρο μας, την μητέρα του Αντωνιάδου-Γεμενετζή Διαμάντω,
- ◆ τον Γεμενετζή Σοφοκλή,
- ◆ τον Γεωργιτσόπουλο Γεώργιο,
- ◆ τον Γκιρίτση Αναστάσιο,
- ◆ τον Γκουλιαμίδη Γεώργιο, κουμπάρο, ο οποίος μου δώρισε έναν φορητό υπολογιστή και είχε το κουράγιο και την υπομονή να μου μάθει να τον χειρίζομαι, μιας και μέχρι τότε είχα την κάθε λέξη χώρια σε καρτέλα,
- ◆ τον Δάμγκαλη Σταύρο,
- ◆ τον Διαμαλή Δημήτριο,
- ◆ την Εσκίογλου-Γκατζούδη Αναστασία,
- ◆ τη Ζαρίφη-Κακανίκα Ελπίδα,
- ◆ τον Καραηλία Παράσχο,
- ◆ τον Κιοσσέ Αθανάσιο, (σε αναφορά στη γιαγιά του Φανή Αραμπατζή-Αναγνωστοπούλου),
- ◆ τον Κολιούση Κλεάνθη,
- ◆ τους Κοτζαγιοβάννη Δημήτριο και Ιωάννη,
- ◆ τον Κωνσταντινίδη Ιωάννη,
- ◆ τον Λαδά Νίκο,
- ◆ τον Λεχούδη Αναστάσιο του Νεοκλή,
- ◆ τον ταξίαρχο Μανωλούδη Βλάση,
- ◆ τη Μαρκοπούλου Ασπασία,
- ◆ τη Μαρκοπούλου-Κομίλη Δέσποινα,
- ◆ τον Μαρούκα Νικόλαο,
- ◆ τον Ματθαίου Παναγιώτη, για τις όσες ιστορίες μου διηγήθηκε με τον πατέρα του, διανθισμένες από το ιδίωμά μας,
- ◆ τον Μελαΐμη Αντώνιο,
- ◆ τον Μπακίδη Ιωάννη, τη σύζυγό του Παπαβασιλείου Αθανασία,
- ◆ τον Μυλωνά Μόσχο του Αναστασίου,
- ◆ τον Παπαβασιλείου Στέργιο,

- ◆ τον Πάπατζη Αιμίλιο
- ◆ τον Παπαχρήστου Μάρκο,
- ◆ τον Παράσχο Στέφανο,
- ◆ την Πάτσαρη-Κέρογλου Χρυσούλα,
- ◆ τον Πετρίδη Αργύρη,
- ◆ τον Σπορική Ηλία,
- ◆ τον Σπορική Παναγιώτη, ο οποίος ήταν παρόντας σε κάθε μου απορία, την μητέρα του, πρεσβυτέρα Σπορική-Μυλωνά Όλγα
- ◆ τον Ρουσινόπουλο Θωμά,
- ◆ τη Ρουσινοπούλου Ξανθή, που μου έδωσε σε φωτοτυπίες αρκετές σελίδες με σημειώσεις της,
- ◆ τον Σαρακιώτη Ελευθέριο, την αδερφή του Σαρακιώτη Μαρίνα, η οποία, όταν εγώ δεν γνώριζα ακόμη από ηλεκτρονικό υπολογιστή, μου πληκτρολόγησε όλο το συγκεντρωμένο έως τότε υλικό, τους γονείς τους, θείο Σαρακιώτη Ιωάννη και θεία Σαρακιώτη-Αυτζή Ειρηνούλα
- ◆ τον Τσακμάκη Ανέστη,
- ◆ τον Τσακμάκη Ελευθέριο,
- ◆ τον Τσαρδακλή Εμμανουήλ, την μητέρα του Τσαρδακλή-Καραμανώλη Στέλλα,
- ◆ τον Τσιρέλη Θωμά,
- ◆ τον Τσουλίδη Δημήτριο,
- ◆ τον Φιλιππέλη Γεώργιο,
- ◆ τον Χατζητουλούση Αναστάσιο, τη σύζυγό του Χατζητουλούση-Νικολαΐδου Αικατερίνη,
- ◆ τον Χατζητουλούση Ευάγγελο,
- ◆ τον Φλωροκάπη Νικόλαο, κουμπάρο μου, που κι αυτός λόγω επαγγέλματος (σερβιτόρος στην αρχή, καταστηματάρχης αργότερα) μου μάζεψε αρκετές λέξεις, στήνοντας αυτές στις διάφορες συζητήσεις,

- ◆ τη Μαρία Παχούμη-Λαφτσή, από την Αμβροσία, παντρεμένη στο Πρωτάτο Ροδόπης, τους Χρήστο Πελτέκη, από τον Ίασμο, τον Ιωάννη Κυριακού, από τη Διαλαμπή και τον Γεώργιο Κοντογιάννη από το Μωσαϊκό, για τις λέξεις από το Σαρακατσάνικο γλωσσάρι,
- ◆ τον Σωτήριο Μπεκάκο, με τον οποίο παρουσιάσαμε το ιδίωμα για πρώτη φορά στο διεθνές συνέδριο γλωσσολογίας, στην Κομοτηνή, το 2011,
- ◆ και, τέλος, τον Χριστόδουλο Χριστοδούλου, για τις εύστοχες παρατηρήσεις του.

Χίλια συγγνώμη αν, εκ παραδρομής, ξέχασα κάποιον, δεν έγινε σκόπιμα.

Γιώργος Μπατζάκας

Ίασμος, Φεβρουάριος, 2020